HALK BİLGİSİ HABERLERİ

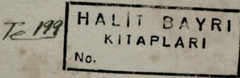
İstanbul - Eminönü Halkevi tarafından çıkarılır aylık folklor mecmuası

MÜDÜRÜ :

Mehmet Halit Bayrı

Sekizinci cilt, sayı : 85 - 96

İkinciteşrin 1938 — Birinciteşrin 1939

İstanbul — Arkadaş Matbaası, 1939

Halk Bilgisi Haberleri

SEKİZİNCİ CİLDİN FİHRİSTİ

Sayı : 85 İkinciteşrin 1938

Sayı : 86, Birincikânun

Sayı : 87, İkincikânun 1939

Sayı : 88, Şubat 1939

Sayı : 89 - 90, Mart - Nisan 1939

HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul - Eminönü Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yazı İşleri Müdürü : MEHMET HALİT BAYRI

Yıl : 8 İkinci teşrin 1938 Sayı : 85

ŞAİR TEVFİK BEY BABA
VE
KURBAN KABULÎ

Halk Bilgisi Haberlerinin altmış üçüncü sayısında Trakya şairlerinden Tevfik Bey Baba ve altmış dokuzuncu sayısında da Kurban İsmail hakkında yazdığım tetkik yazıları üzerine Trakyanın bazı münevver kimselerinden bir kaç mektup aldım. Bunlardan en ehemmiyete şeyan ve vesika olmağa lâyik bulunanı Kırklarelinde Arizbaba çiftliği sahibi Bay Muhiddin Özenbaşın mektubudur. Bay Muhiddin Özenbaş, esasen kendi dedesi olan Tevfik Bey Babanın en hususî hayatına kadar olan macerasını bize tarihler göstererek anlatıyor. Bu suretle bu kıymetli ve aynı zamanda, zamanının çok enerjik şahsiyeti olan şairin bütün hayatını aydınlatıyor.

Bay Muhiddin bize Kurban İsmail hakkında da kıymetli malumat veriyor. Binaenaleyh bu iki şair hakkında başka menbalardan da yeniden aldığım tetkiklere müstenit haberleri birleştirerek hepsini birden burada neşretmeği muvafık gördüm.

Tevfik Bey Baba; Kırımın Bahçesarayına mülhak «Özenbaş» köyünden olup ozaman yapılmış olan Rus mazaliminden kaçıp İstanbula sığınan Hacı İsmail beyin sulbünden 1252 şabanında İstanbulda Şehzadebaşında doğmuştur. Annesi de Kırımlı ve aynı köyden imiş. 1261 de babası vefat edince annesile beraber çiftliklerinin idaresi için Edirneye nakletmişler.

Genç ve varlıklı Tevfik Bey Sıvastopol muharebesine kendisi tarafından iaşe edilmeleri suretile yirmi atlı ile gönüllü olarak iştirak etmiştir. Ağırlıkları arasında valdesi tarafından gizlice konulmuş olan sargı bezi ve merhem gibi levazımatı gördüğü zaman pek mütessir ve mütehassıs olduğunu kendisi hikâye edermiş. Muharebeden dönüşünde Köprülü Mehmet Paşa soyundan ve mevaliden Hacı Hüsnü Beyin kızile evlenmiş ve bundan sonra

Bektaşî tarikatine intisab etmiştir. Mürşidi Filibeli Bagdadî zade Mehmet efendi imiş.

Kaynatası Hüsnü Bey damadının Bektaşî olduğunu duyunca taassub damarları kabararak kızını boşamasını teklif etmişse de bunun imkânsızlığını görünce bir takım yalancı şahitler bularak kızını boş düşürmek fikrile (sebbi nebi) iftirasını attırmıştır. Kaynatası nüfuzlu bir adam olmasına rağmen kadı meseleyi âdilane tetkik etmiş ve işin esasına vakıf olunca şahitleri takbih ve Hacı Hüsnü Heyi tekdir ederek Tevfik Bey Babayı da beraat ettirmiştir.

Tevfik Bey Baba artık bundan sonradır ki yalancı dindarlara karşı tabında olan hiddet ve şiddetin bütün kuvvetile mücadeleye başlamış ve bilhassa Kırklarelinde yobaz softaları her fırsatta hırpalamıştır. Bir gün yine Kırklarelinde ezan okuyan müezzine çatarak dokunaklı sözler söylemesi üzerine hocalar bu fırsattan istifade ederek aleyhinde mazbata yapmışlar ve kendisini ezanı alenen tahkir ettiği ithamile jurnal etmişlerdir. Bunun üzerine şair ve mücahit Tevfik Bey, 309 senesi ağustosunun ikinci günü Tekkeşehler çiftliğinden alınarak Edirneye götürülmüş ve sorguya çekilmiştir.

Sorgu esnasında (ezanı tahkir etmişsin) dedikleri zaman (hayır, ezanı değil, müezzini ve onun yürekler tırmalayıcı çirkin sesini tahkir ettim. Haykırdığı hakikati, yani Tanrının büyüklüğünü ve kanımızın sönmez sevgi ve muhabbetle kaynadığı hazreti Resuli Ekremi değil. Ben de Şeyh Sadinin Gülistanda söyledigini söyledim. Ezanı Muhammediyi bu kerih sesinle okuyarak müslümanlığın revnakını kaçırırsın) dedim, cevabını vermiştir.

Nezaret ve sorgu altında bulunurken çiftliklerine de Emlaki Şahane idaresi müşteri çıkıyordu. On bin altın veriyorlar. O, buna kat'iyen yanaşmıyordu. (Satamam, evlatlarım var) diyordu. Bu teklifi birgün bizzat Vali Abdürrahman paşa da tazeliyor ve (buna rıza gösterirseniz padişahımız memnun kalacak, hakkınızda da hayırlı olacak) diyor. Tevfik Bey Baba ise :

— Olamıyacağını bir kaç defa memur ettiğiniz komisyona da söyledim paşa hazretleri. Hem canıma, hem hayatıma kasdınız yetişmiyormuş gibi bir de malıma göz dikdiniz. Abdülhamit efendimiz müşteri, siz de dellal oldunuz, diyerek meşhur öfkesile yanından çıkıyor. Abdürrahman paşa, Tevfik Babanın müritlerinden ikinci ordu serbaytarı miralay Mahmut beyi çağırarak:

— Şeyhin Tevfik Beye benden selam söyle. Bana gönül kırgınlığında bulunmasın. Ne hayatına, ne de malına kasdım yok. Daima bitaraf bulunuyorum. Çiftlikleri satmıyacağını münasib bir surette yazdım. Bu arzusunu padişahımız da kabul ettiler. Kendisinin dostuyum. Ne çare ki kendisine kas-

edenler padişahın asabını tahrik edecek derecede maruzatta bulunmuşlar. Tekrar rica ederim, bana gönül etmesin.

Diye haber gönderiyordu. Bu sırada kendisinin Konyaya nefyi kararlaştırılmış olduğu hakkında kendi müridi olup ozaman Konya Valisi bulunan Reşit Akif Beyden -meşhur Reşit Akif paşa- bir mektup alıyor ve yine bunun tavsiyesile rükûb ve nüzule muktedir olamıyacak derecede rahatsız bulunduğu mabeyne telgrafla bildirilerek menfası Tarablusgarbe tahvil ediliyordu. Tevfik Bey Babanın nefyi doğrudan doğruya ve resen Abdülhamit tarafından yapılmıyordu. O, yapılan mazbatayı Meclisi Vükelaya veriyor, bütün merasim oradan geçiyor, nefy kararını da orası veriyor, sonra iradeye iktiran ediyordu. Kırklareli civarındaki alevî köylülerile sıkı sıkıya temasına siyasî bir mahiyet yerilmişti. Tarablusgarb valisine yazılan emirde de siyasî bir mücrim olarak nefyedildiği bildiriliyordu. Hatta Meclisi Vükelâ, (Tevfik Bey Baba tarafından idlâl edilmiş olan köylülerin tehzibi ahlaklarına hadim vesaite tevessül) kararı da veriyordu.

Nihayet Tevfik Bey Baba 310 martında Tarablusgarbe nefyolunmuş ve pek sevdiği damadı Servet Bey Babanın [1] 313 senesinde vefatını haber alınca kendisi de döşeğe düşmüş ve o senenin birinci teşrin ayının ikinci gününde menfasında vefat etmiştir.

Şair asıl ve esası olmayan isnatlar ve meşru münakaşalar yüzünden iftiralara uğramak sebebile yılan ruhlu taassuba karşı bir düşman kesilmiş ve onunla pençeleşmiş ve fakat kara kuvvet karşısında kendisi de helâk olup gitmiştir. Kendisi daha ozamandan Jön Türk Cemiyetine ve mason locasına mensup imiş. Şair çok sert tabiatlı ve pek hiddetli bir zat olmakla beraber pek ince bir insan ruhuna ve çok merhametli bir kalbe malik olduğunu gösteren, vefatından iki ay evvel torunu Bay Muhiddine yazıp yolladığı bir mektubunu aynen aşağıya yazıyoruz:

Kurretülaynım Muhiddinim,

«İnsan bu feramuşahanei bisebetta bulundukça kaza ve belâdan masun kalamaz. Merdanı hüda belaya sabr ile tahammül eyler. Herhalde sabirinden ol evladım. Oldukca irfan ve halûk adamlarla görüşmek lâzımdır. Kemmaye adamlar cemi zamanda insanı bedahlâk eder. Ebnayicinsinden merhamete, muavenete lâyik olanlardan lütuf diriğ etme. Büyüklere hürmet, küçüklere izzet eyle. Müşaveresiz iş işleme. Sadık ahbabın kusur ederse afv ile muamele eyle. Talibi hak ve hakikat ol. Yalan söz indinde küfür olsun. Her işittiğine inanma, hakikatine vasıl olmayınca. Her gördüğün bilmediğine itimat etme, mücerrebin olmadıkca. Esrarı hakka aşina olmağa ceht edersen agâhı hakikat olabilirsin. Namusunu dinine tercih et.

[1] Servet Bey Baba da kıymetli bir şairdir. Bunun hayat ve eserleri hakkında Halk Bilgisi Haberleri mecmuasında ayrıca malûmat verilecektir.

Babanı rahmetle yâd eyle. Anana hürmetsizliği hatırına bile getirme. Zevceni nahak yere gücendirme, sonra benim gibi nadim ve pişman olursun. Ehli ittikadan ol. Hem sayene, akrabana muavin bulun. Ceddin gibi hadit olma, pederin gibi halim ol. Hilm ile söyle, ibretle nazar eyle, mümin olda Allahütaalayı kalbinde mevcut bil. Rehberin hak olursa hiçbir zamanda kemrahı tarik olmazsın. Zaman buldukca mütalea ile vakit geçir. İlim insana elbet inşirahı kalb verir. Âli beyti Resulullaha muhibbi sadık olda dünya ve ahirette yüzün ak, kevkebi ikbalin berrak olsun oğlum.»

Ceddin : Mehmet Tevfik

Şair Tevfik Bey Baba hayatına kasdeden düşmanlarını bile afva mütemeyil bir kalb taşıyormuş. Hiddetli ve mücadeleci olmakla beraber garaz ve kin gütmezmiş. İstanbulda ikameti esnasında parasına tamaan hayatına kasdetmek isteyen uşağını bile mahkeme huzurunda afvetmiştir. Tarablusgarbden yine çocuklarına yazdığı bir mektupda : «Gençliğimde bana isnat edilen (sebbi nebi) meselesinde kadı huzurunda yalancı şahitliği yapan düşmanlarıma elime fırsat geçdiği halde kötülük yapmağa vicdanım kail olmadı. Nanpareye mühtaç bir vaziyete düşerek benden afv diledikleri zaman yaptığım iyiliğe karşı duydukları vicdan azabını cezayi kâfi gördum. Son demi hayatımda ve şu ihtiyarlık anımda beni ciğer köşelerimden cüda ederek vatanın hücra bir köşesinde hasretiniz ateşile yakmağa sebeb olanları birer, birer bilirsiniz. Elinize fırsat geçer de bunlara edna bir kötülük yaparsanız sizlere hakkımı helal etmem. Allaha havale ediniz. O, neylerse güzel eyler. Böylelere elinizden gelirde muavenette bulunursanız ruhum şad olur. Ben afvettim, size de düşen budur.» demiştir.

Tevfik Bey Babanın memleket halkı üzerindeki tesirini Kırklarelinin en kıdemli ve ihtiyar alevî kadınlarından olup bir kaç sene önce ölen Mahbub hanım bana şöyle anlatmıştı :

«Tevfik Bey Baba çok sert ve çok vakur bir adamdı. Onun, Kırklarelinde bulunduğu müddetçe iki durağı, iki konağı vardı. Biri Arizbaba ve Tekkeşeyhler çiftlikleri, biri de Kızılcıkdere köyü. Onu bütün Trakya alevileri bir peygamber gibi severlerdi. Kızılcıkdereye geldiği duyulduğu zaman Balkanlardan kopuşup Bulgaristandan sökün edip gelirler ve onun celalile cemalini seyre koşarlardı. Kızılcıkdereden Arizbabaya geçerken Hazreti Ali gibi bir ata biner, Kırkkiliseden (vecahetle) geçerken atının iki yanında gürbüz köy delikanlıları elpençe yürürler ve şehirliler, ona kıyan hocalarda dahil olduğu halde önünden ayağa kalkarlardı.»

Şimdi sağ olan ve ozaman bir medrese talebesi bulunan Kızılcıkdere köylü molla Mehmet ise Tevfik Bey Babanın hocaları daima kızdırmakta olduğuna bir örnek olmak üzere şu fıkrayı anlatıyor :

«Kırklareline giderken beni de yanına alır, beraber götürürdü. Ben medrese talebesi olduğum için başımda sarık vardı. Beni yanına alması hocaları kızdırmak içindi. Kırklareline vardığımız zaman atından iner, kendisi hocaların yanına oturur, bana da hocaların önünde atını gezdirtirdi. Ben hem hocalardan, hem ondan korkar, bir şey diyemezdim. Hocaların bana kızdıklarını anlardım. Fakat birgün onlara: «Ne yapayım, siz hocamsınız, o babamdır» demeğe mecbur oldum.

Bütün bu anlatışlardan anlaşılıyor ki, şair Tevfik Bey Baba memlekette bir (enerji) imiş. İstibdat ve taassubun, bu iki kara kuvvetin ondan korkmakta da hakları varmış.

Tevfik Bey Baba aynı zamanda hazır cevap ve tez anlayışlı (sür'ati intikal sahibi) imiş. Bu hassasına misal olmak üzere Bay Muhiddin Özenbaş şu fıkrayı nakledıyor: «Edirnede aile doktoru olup İstanbula kalkmış olan (Vasil Kanber) ismindeki Rum doktoru, Rus harbi dolayisile İstanbula hicret etmiş olan Tevfik Bey Babayı birgün ziyaret eder. Musahebe esnasında ve istihza tarikile doktor:

— Bey Baba, der, haber aldım, Arizbabayı tahrip etmişler. Arizbaba büyük bir evliyaullah olduğu halde nasıl kendisini kurtaramadı.

Deyince Bey Baba: — Senin peygamberin olup Allahın oğlu diye itikat ettiğin İsa çarmihden kendisini kurtaramadıktan sonra Arizbabaya ne kalır? cevabını verince doktor söylediğine, söyleyeceğine pişman olur.

Şair Tevfik Bey Baba fukaraperver va ekmeğine düşman bir zat olup hanedanlığile şöhret bulmuştur. Hiddeti hemen hemen gündüze münhasır imiş. Akşam olupta mey âlemine daldı mı, gündüzkü Bey Baba neşeli ve meclisara bir adam olurmuş. Mübalagasız olarak gecede bir binlik, yani iki buçuk okka rakı içtiğini Bay Muhiddin anlatıyor. Şarabdan üç defa çekdirmek suretile bol anasonlu olarak mahsusen imal ettirdiği rakısına saat on ikide (alaturka) başlar, siyah havyarlara varıncaya kadar bol meze ile hem içer, hem karnını doyurur ve hemen döşeğine yatar ve uyurmuş. Eğer içkiyi bu derecelerde içmemiş olsa imiş yıkılacak ve sarsılacak bir vücut değilmiş. Bir aralık nüzül isabet etmiş ve içkiyi bırakmış. Bazı toplantılarda, isterse bir, nihayet iki kadehi geçmemek üzere içermiş. Gündüzleri kat'iyen içki kullanmaz ve bundan şiddetle kaçınırmış.

Tevfik Bey Babanın şairliği de fena değildir. Gerek divan ve gerek halk edebiyatı nevilerile yazmış ve fakat en çok nefes tarzile meşgul olmuştur. Halk Bilgisi Haberlerinin altmış üçüncü sayısında hiç neşredilmemiş sekiz manzumesini neşretmiştik. Şimdi de hiç bir yerde neşdedilmemiş olan bir kaç manzumesini daha sunuyoruz:

Doğru yolu bize talim etmeğe
Şeriatten tarıkatten geçmeğe
Mürşid cemalidir beyti ilahî
Marifetle olup sırrın agâhı
Münkir tarikatın inkârındadır
Müminler meydanda hak darındadır
Çırağı evliya nurdan yanmağa
Cümlemiz kevserden içip kanmağa
Mürşit gerek öz nefsini bildire
Nurı ilâh ile kalbin doldura
Mürşitdir bu yolu küşat edici
Müminleri hakdan irşat edici
(Tevfik) ile hakka gidelim daim
Bir vücut olmağa hak ile kaim

Gelin canlar bir mürşide gidelim
Gelin canlar bir mürşide gidelim
Hakikat kıblesi hem dil penahi
Gelin canlar bir mürşide gidelim
Âşık mürşidinin ikrarındadır
Gelin canlar bir mürşide gidelim
Gafletten gönlümüzü nyanmağa
Gelin canlar bir mürşide gidelim
Ölmezden evvelce seni öldüre
Gelin canlar bir mürşide gidelim
Hem de dört kapıyı icad edici
Gelin canlar bir mürşide gidelim
Dergâhı hüdada olalım hadim
Gelin canlar bir mürşide gidelim.

* *

Hey erenler canlar feda edelim
Gülbanki hmedi nida edelim
Bülbül halin arz eder gülzarına
Canlar gelüp geçer Mansur darına
Yüzün yere sürer hakkı tanıklar
Hakdan nasibini alur âşıklar
Kerameti günden güne şan verir
Meydana girene gör iman verir
Ariz Baba Sultan Horasan piri
Ezelden bendesi (Tevfik) kemteri.

Dergâhında Sultan Ariz babanın
Dergâhında Sultan Ariz babanın
Ciğer kebab oldu aşkın narına
Dergâhında Sultan Ariz babanın
İkrar alur mürşidine kanıklar
Dergâhında Sultan Ariz babanın
Cansız bedenlere dilü can verir
Dergâhında Sultan Ariz babanın
Gaipler, Turabî, Seyfi, Kanberî
Dergâhında Sultan Ariz babanın.

* *

Horasandan Ruma azmedip gelen
Sarı kız sırtında kayayı bölen
Tanrı dağ üstüne dikdi alemi
Dergâhında süren ayini cemi
Görenler heybetin Ali dediler
Bir nam aldı kızıl deli dediler
Bir şiş alup yanar ateşten diken
Kuru duttan yeşil yaprak bitiren
Bir nam aldı şahım Türkü Acemde
Dünyada ukbada bağı iremde
Balım Sultan Mürsel baba oğludur
Rum erleri dergâhına bağlıdır
Üçyüz altmış altı dergâhı küşat
Bunca münkirleri eyledi irşat
(Tevfik) kuldur Seyit Ali sultanım
Kim sorarsa bana virdi zebanım

Kırkların serdarı Ali şahımdır [1]
Kırkların serdarı Ali şahımdır
Gösterdi uşsaka lehvü kalemi
Kırkların serdarı Ali şahımdır.
Hünkâr Hacı Bektaş Veli dediler
Kırkların serdarı Ali şahımdır.
Baba pınarının kurbuna eken
Kırkların serdarı Ali şahımdır.
Sürülür erkânı halâ bu cemde
Kırkların serdarı Ali şahımdır.
Rüstem gazi Viran abdal kuludur
Kırkların serdarı Ali şahımdır.
Rum elini şahım eyledi bünyad
Kırkların serdarı Ali şahımdır.
İmanım ezelden yokdur gümanım
Kırkların serdarı Ali şahımdır.

* *

---

[1] Dimetokada medfun bulunan meşhur Seyit Ali sultandan bahsediyor.

Evvel, Ahır, zahir, batın yâr bana
Muhammet Mustafa Ali Hayderdir
Andan gayrı yokdur aşikâr bana
Muhammet Mustafa Ali Hayderdir.
Emri Muhammettir hükmi şeriat
Sırrı Murtezadır rükni tarikat
Hakikat, marifet makamı vuslat
Muhammet Mustafa Ali Hayderdir.
Ezel hakkın bunlar oldu mahremi
Nev'i beşer mahlukatın ekremi
Âlemi eşyanın ruhu âzamı
Muhammet Mustafa Ali Hayderdir.
Kudret kandilinde şem'in ziyası
Hakıki kâbenin şanı ülyası
Cümle enbiyanın dinin esası
Muhammet Mustafa Ali Hayderdir.
(Tevfik) ilticamız âli ibadan
Mehmet Aliden, sahip Atâdan
Agâh eden bizi sırrı hüdadan
Muhammet Mustafa Ali Hayderdir.

Tevfik Bey Babanın divan edebiyatı tarzında da muvaffak olmuş olduğunu Kırklarelili meşhur (Hasibî) nin bir gazelini tahmis etmiş olmasından anlayoruz. O tahmisi aynen naklediyoruz.

Hakikat kenzi aşkın gevheri pinhanı hakdır hak
Maarif gülşeninin bülbüli elhani hakdır hak
Visal ehli bilür vasıl olup subhanı hakdır hak

«Kemal ehli olan her müminin imanı hakdır hak
Musaffadır derunu arifin irfanı hakdır hak.

Enelhak nefhasın Mansur ezeldenişidüp gelmiş
Cemali mushafı hüsnün hakikatten görüp gelmiş
Anınçün mektebi seb'ülmesaniye gidip gelmiş

«Aref dersin debistani ezelden hatmedüp gelmiş
Ledün ilminde mahir kutbu devrani hakdır hak»

Sen ey sofi niçün yadeylemezsin şahı merdanı
Odur dünya ve mafiha cenabı sırrı merdani
Gubarı hakipayin çeşme çek ol haki yeksanı

«Urup mir'atı kalbe saykali tevhidi yezdani»
Mücella eyle gönlün hanesin mihmanı hakdır hak»

Ki bilmez surei rahmanı halkın meyli hannasa
Niçün böyle habasetle nasihat eyledin nasa
Zehi eşyayı mutlak bil heman zannetme dessasa

«Tehi sanma bu mevcudatı vaız düşme vesvasa
Bu gayretgekhde sofi âşıkın vicdanı hakdır hak»

Veli âşıkların gönlü mutahhar beyti ulyadan
Günahın afvını (Tevfik) temenni etti mevladan
Erenler pendini gûş eyledi bir piri danâdan

«Halas ol var (Hasibî) gibi sen de şirki ihfadan
Muhibbi hanedanın rehberi burhanı hakdır hak»

Yukarıki manzumede (maarif gülşeninin bülbüli ehanı hakdır hak) ve (anınçün mektebi seb'ülmesaniye gidip gelmiş) ve (zehi eşyayı mutlak bil heman zannetme dessasa) gibi Tevfik Bey Babaya ait mısralar hakikaten parlak ve şairin kudretini tevsika elyakdır. Sonra, şu aşağıdaki koşması da çok ârifane ve çok zarifanedir.

Bir gülüm var gülistanı ademde
Vahdet şarabını bağı eremde
Gâhi mescit, Gâh buthanedir dil
On sekız bin âlem kârhanedir dil
Yeter cana bize bu cami vahdet
(Tevfik) seni bu mezhebi hakikat

Bana kuş dilini talim eyledi
Hakikat tasını teslim eyledi.
Camı musaffadan mestanedir dil
Tavrı tecelladan kelim eyledi.
Şeriat, tarikat sırrı marifet
Hamdülillah kalbi selim eyledi.

Şairi aynı zamanda pek büyük bir yurd sever olarak görüyoruz. Kendisi İstanbulda doğup İstanbulda kayıtlı olmuş olmak suretile o zamanın kaidelerine göre askerlikten muaf bulunmuş olduğu halde hem gönüllü asker olmuş, hem yirmi kişinin iaşelerini üstüne alarak Sıvastopol muharebesine iştirâk etmiştir.

Şimdi de (Kurban Kabulî) yi tahlil edelim.

Biz, Tevfik Bey Baba ismindeki şairin bütün hayat, hüviyet, şahsiyeti ve sanatını olduğu gibi tarif edebildik sanıyoruz. Artık bu Tevfik BeyBaba başka bir şahsiyet hiç bir zaman olamaz. Yalnız noksan kalan ciheti eserlerinin azlığıdır. Kendisi hayatında eserlerini basdırmak üzere toplamış, fakat sonraları menzul olmuş ve nefyedilmiş olduğundan çocuklarına kalmış isede onlar da kemale gelip o işi yapıncaya kadar araya harpler ve hicretler girerek herkesin başına geldiği gibi bütün eserler de o kargaşalıkda ortadan kaybolmuştur. Bende şairin otuz sekiz dane eseri var. Araştırdıkça daha bulunacağı anlaşılıyor. Böylelikle bu boşluk da dolabilir. Fakat Kurban İsmailin işi böyle değildir. İlk önce şahsiyetinde bir ikilik görülüyor. Kimi Kurban İsmail, kimi Kurban Kabulî diyor. Bu şairi olduğu gibi nasıl anlayacağız. Anlaşılacak ama çok uğraşmak, çok takip etmek lâzım gelecek.

Bu şair hakkında yine Bay Muhiddin Özenbaşın izahatından istifade etmeğe çalışacağız. Bay Muhiddinin demesine göre Kurban İsmailin mahlası (Kabulî) dir. Hattâ onun asıl isminin İsmail olduğu da bilinmezmiş. Kurban Kabulî daha memuriyet hayatında iken Tevfik Bey Baba ile Edirne de tanışmış, memuriyet hayatından çekildikten sonra da Arizbaba çiftliğine bektaşi tarikına intisap etmiş olduğu halde gelmiş ve galiba Rus muharebesine kadar orada oturmuştur.

Babaeskideki Sarısaltık tekkesi Rus istilâsında hırıstiyanlar tarafından kiliseye tahvil ve hattâ bir kule inşasile çan takılmış olduğundan istilânın geçmesile ve Tevfik Bey Babanın teşebbüsile tekkenin eski haline gelmesini

müteakibdir ki Kurban Kabulî burada ancak bir kaç sene mürşitlik yaparak yine orada ölmüştür. Tevfik Bey Babanın Kurban Kabuliyi sevmesi onu bir kâmil insan olarak görmüş olmasından imiş. Kurbyn İsmailin (Kabulî) Mahlasını almasının sebebi ise memuriyet hayatından çekildikten sonra bir inziva hayatı yaşamak arzusile Arizbaba çiftliğine kabulünü rica etmiş ve orada ötedenberi olan samimî dostluğa ve garipliğine hürmeten istirhamının isafı üzerine Arizbabaya bu suretle Kabulünün hatırası olmak üzere Mahlasını de (Kabulî) olarak almış.

Bu yukardaki izahata göre Kurban İsmail dediğimiz şairin Arizbabaya kabul edilerek Tevfik Bey Babanın itimadını ve teveccühünü kazanmış ve senelerce orada oturmuş ve (Kabulî) Mahlasını da bu suretle almış olmasını biz de varid görüyoruz. Babaeskide de yaptığımız tahkikatta (Kurban İsmail) iken (Kurban Kabulî) olduğu söyleniyor. Bütün tetkikat Bay Muhiddini teyit ediyor. Lâkin bir mesele kalıyor ki; gerek divan edebiyatcıları ve gerek halk edebiyatına mensup şairler mutlaka manzumelerinin son mısralarından birine tahallüs ettikleri isimleri koyarlar. Halbuki Kurban İsmailin eserlerinde yalınızca ya (Kurban) yahut (İsmail) isimlerini görüyoruz. İşte manzumelerinden Mahlasa taalluk eden bir kaç örnek.

İçimden ağlarım sessiz, soluksuz
Şimdi cezandır çek ey alçak gönül
(İsmail) olur mu dağlar kovuksuz,
Gurbetlerde kaldın çoluk çocuksuz.

Vaslını vadeyleyüp (İsmail) e gitti o yâr
Muntazır vuslatta kaldım ya Ali senden medet

Biçare (İsmail) aradı buldu,
Can feda eyleyüp (Kurban) olduğu
Anın eşiğine başını kodu
Rumeli serdarı Saltık babadır.

Miracın kutludur (İsmail baba)
Canana gönlümüz oldu pürziya,
Şehadet eyledi arz ve sema
Şem'i aşka canlar pervane geldik.

Fakir (İsmail) hikâyet eyledi
Seyit Ali Sultan himmet eyledi
Halife babamız vefat eyledi
Kırkların yoldaşı ol Yusuf dede

İşte böylece bu şairin olduğu anlaşılan herhangi bir manzumeye rastlasanız ya (Kurban) ya (İsmail) ya (İsmail baba) olarak kayıtlı olduğunu görürsünüz. Şu halde ben bu muammaya çare bulacak iki ihtimali varid görüyorum. Birisi Kurban İsmail (Kabulî) Mahlası ile de eser yazmıştır. Fakat bu eserler zaman geçtikçe maruf Edirne rüfaî şeyhi ve divan sahibi (Mustafa Kabulî) ye karıştırılmıştır. Bir Trakyada iki (Kabulî) olursa böyle olması ihtimali galibdir. İkincisi ise ; Kurban İsmail hayatında belki bu işin böyle olacağını farketmişdir de (Kabulî) Mahlasile eser yazmamıştır. Bu ikinci ihtimalin daha varid olmasını kabul ettirecek bir vesika da gösterebileceğiz. Kurban Ismail (Kabulî) Mahlası aldıktan sonra Babaeskide Sarısaltık tekkesine gidiyor. Fakat orada yazdığı manzumelerde de yine (İsmail) ismini kullanıyor. Sarı saltık sultana kavuşduğunu ve ona bağlılığını anlatan bir nefesini aşağıya aynen yazıyoruz :

Horasan erleri geldi dirildi
Seni saldık deyu ferman olundu
Erenler babında himmetin aldı
Babayıatikde kararı kıldı
Nefirler üfrüldü tığlar vuruldu
Yedi yerde makamları görüldü
Biçare (İsmail) aradı buldu
Can feda eyleyüp kurban olduğu

Rumeli şehrinden haber alındı
Rumeli serdarı Saltık Babadır.
Kâfire yezide Zülfikar çaldı
Rumeli serdarı Saltık Babadır.
Yedi iklim dört köşeye duyuldu
Rumeli serdarı Saltık Babadır
Anın eşiğine başını kodu
Rumeli serdarı Saltık Babadır.

Yeni bir delil buluncaya kadar yukarıda anlattığım iki ihtimali de ilmen kabul etmek mecburiyetindeyiz. Yalnız tevsik edilmiş olan bir hakikat vardır ki (Kurban İsmail) başka, (Kurban Kabulî) başka zatlar değildirler. Bu iki ismi de yine bir kişi taşımıştır. Şimdi şair Kurban İsmailin bazı menakıbini anlatalım. Kurban Kabulinin ölümüne taalluk eden aşağıdaki fıkrayı Bay Muhiddin anlatmıştır:

Kurban Kabulî bir gün Arizbabada Bay Muhiddinin babası Servet Bey Baba ile konuşurken «Servet bey, der, senin yeni doğan evladınla doğacak ikinci evladının ellerinden tutub her ikisini bir arada gezdirinceye kadar Allahdan ömür isterim, fazlasını istemem.» Bu isteğe gülüşürler. Gel zaman, git zaman ikinci evlad da doğar. [Bunlar Muhiddin ile ablasıdır] Çocuklar büyür. Fakat Kurban İsmail sözlerini hatırlayarak her ikisinin ellerinden tutub gezdirmekten daima ictinab eder. Fakat bir gün akşam üzeri mektepden çıkan çocuklar evlerine gelirlerken sokak ortasında başı boş hayvan kalabalığı arasında kalırlar. Bu hale aynı zamanda Babaeskiden misafirliğe gelen Kurban Kabulî şahit olur. Kabulî çocukların bu vaziyetini görerek heyecana düşer ve bu suretle bir elile birinin, diğer elile de öbürünün ellerini tutarak çocukları düşdükleri vaziyetten kurtarır ve bir kaza vukuuna meydan vermez. Fakat evvelki sözünü hatırlayarak Servet Bey Babaya : «İşte Allahdan bu kadar ömür dilemiştim. Artık bize yol göründü. Hakkını helâl et.» der ve aynı zamanda da İstanbulda bulunan Tevfik Bey Babaya da : «Bize artık göçmek göründü. Hakkınızı helâl ediniz» diye bir mektup yazar ve ertesi günü Kırklarelinde hastalanarak ricası üstüne Babaeskiye gönderilir. Bir hafta sonra da vefat eder.
Bu fıkra pek güzel gösteriyor ki şair kerametli değil, pek temiz kalpli imiş.

Şimdi şairin hayatı hakkında 69 sayılı Halk Bilgisi Haberleri dergisinde bahsettiğimiz hususata yeni tetkiklerimiz üzerine ilâve edeceğimiz şeyler şunlardır : Kurban Kabulî veyahut Kurban İsmail Arizbabaya 1280 tarihinden sonra gelmiş ve Tevfik Bey Babanın iki kızına hocalık etmiştir. Tevfik Bey Babanın kızının düğününün yapıldığı 1285 de de yine Arizbabada imiş. Hattâ gelin koltuğa verilirken hocalığının verdiği şeref ve hususiyet dolayısile o da hazır bulunmuş. Şairin memuriyetten çekilip Arizbabaya sığınmış olmasının sebebi de bilinemiyor. Şu halde Kurban İsmailin 1296 ya doğru Sarı Saltık tekkesine gittiği ve 300 tarihlerine doğru da vefat ettiği tahmin olunuyor. Yeni tetkikatımız şimdilik bunu göstermektedir.

Bu şairin de eserlerine pek nadir olarak tesadüf ediyoruz. Ne kadar garip, ne kadar içli bir şair olduğunu 69 sayılı nushada anlatmıştık. O nushada beş tane de şirini neşretmiştik. Şimdi burada iki manzumesini daha neşredebiliyoruz:

Benim efendimi sen de sorarsan
Yârin otağından haber sorarsan
Tefvik Baba tuttu benim yedimden
Geyindim libası pirim evinden
Hep erenlerimiz dirildi geldi
Didelerim ol dem kana boyandı
Ol anda çekildi gülbanki Ahmet
Ehli beyt ruhuna okundu rahmet
Ol demde sundular bana bir dolu
Yüreğim yanıyor halim gaygulu
(İsmail) bu nutkun anladım haktır
Aç basiret gözün etrafa bakdur

Hünkâr Hacı Bektaş Veli şahımdır
Pirim Balım sultan benim mahımdır.
Cemalinden bildim kendi kendimden
Hünkâr Hacı Bektaş Veli şahımdır.
Çıraklar uyandı yürekler yandı
Hünkâr Hacı Bektaş Veli şahımdır.
Salli ala seyyidina Mahammet
Hünkâr Hacı Bektaş Veli şahımdır.
Bir menzil gösterdi geldi bir ulu
Hünkâr Hacı Bektaş Veli şahımdır
Bu nutku söyleten Cenabı hakdır
Hünkâr Hacı Bektaş Veli şahımdır.

* *

Sabahdan uğradım ben bir güzele
Gördüm cemalin salavat getirdim
Sanırsın serhoştur uykudan kalkmış
Zülfün tel tel etmiş yuzüne bölmüş
Akdır bileklerin yağdırma kardan
Dişlerin de sedef gözlerin mestan
Ak sinede sık sıyırmış kar gibi
Yaprakler içinde gonca gül gibi
Hiç bir kulu yoktur (İsmail) kadar
Senin derdin beni divane eder

Güzel, sultan olmuş ilin üstüne
Selama da durmuş yolun üstüne.
Ela gözlerine sürmeler çekmiş
Sünbül saçın salmış belin üstüne.
Yüzün şemsü kamer bakılmaz nurdan
Yakutlar oturmuş alın üstüne.
Boyu servi semen eli dal gibi
Yeşiller geyinmiş alın üstüne.
Hüsnü cemalinin borcunu öder
Çakşırlar geyinmiş şalın üstüne.

Bu yukarıki manzume bazı küçük farklarla (Yeni Türk) mecmuasının 48 inci sayısında sayın arkadaşımız Bay Mehmet Şakir Ülkütaşır tarafından neşredilmiş ve bu İsmailin Diyarıbakırlı olduğu ilâve olunmuştu. Bizim de Halk Bilgisi Haberleri mecmuasının 69 uncu sayısında (Kurban İsmail) olarak hayatını anlatdığımız bu şairin aslan Harputlu olduğunu kaydettiğimiz okuyanlarca malumdur. Bu manzumenin Trakyada yazılmış olduğu muhakkak olan mecmualar içinde Kurban İsmaile ait manzumeler arasında yazılmış olması bu İsmailin de o İsmail olmasını varid kılıyor. Eğer o İsmail başka ise eserlerin birbirine karışmaması için Bay Mehmet Şakirin lutuflarını dileriz.

Gerek Tevfik Bey Baba ve gerek Kurban İsmail ve Kabulî haklarında bize esaslı ve kıymetli malûmat vermek lutfunda bulunmuş olanlardan başta Tevfik Bey Babanın torunu Kırklarelinin Arizbaba çiftliği sahibi Bay Muhiddin Özenbaş olmak üzere Babaeskide seksen yaşını aşkın nalband Bay Mehmet Ali ile Kırklarelinin Kızılcıkdere köyünden Bay Molla Mehmede burada açık teşekkürlerimi sunmayı bir borç ve ödev bilirim.

Vâhit Lutfî Salcı

HELÂL İLE HARAM

MASAL

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, deve tellal iken ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, çok fakir bir karı koca ile üç çocukları vardı. Bunlar o kadar fakirdiler ki, ne yiyecek bir dilim ekmekleri, ne de yatacak bir yatakları vardı.

Bir gün bu fakir adam çarşıdan geçerken karşısına bir derviş çıkıyor. Diyor ki:

— Helâlinden bir lira mı istersin, yoksa haramından bin lira mı?

— Haramından bin lirayı ne yapacağım Helâlinden olsun da bir lira olsun, dedi ve bir lirayı alarak sevine sevine evine döndü. O akşam çocuklarının ve karısının hepsinin yüzü gülüyordu. Çünkü dervişin verdiği bir lirayla ertesi günü yiyecek alacaklar, aç kalmayacaklardı.

Ertesi günü fakir adam erkenden yiyecek almak için sokağa çıktı. Bir lirayı veren derviş, kıyafetini değiştirerek elinde, içinde bir kuş olan bir kafesle karşısına çıktı. Şöyle bağırıyordu:

— Satılık kuş bir liraya, satılık kuş bir liraya. Fakir adam bunu görerek kuşu çok sevdi ve bir lirayı vererek kuşu aldı ve evine döndü. Ertesi günü fakir adam erkenden kalkarak hemem âşık olduğu kuşun yanına gitti, bir de baktı ki kuş bir yumurta yumurtlamış. Yumurta taş gibiydi ve parıl karıl parlıyordu. Fakir adam belki para eder diye yumurtayı pazara götürdü ve bir sarrafa gösterdi. Sarraf yumurtayı evirdi çevirdi, sonra ihtiyara:

— Bin lira veririm, dedi

— Ben fakir bir adamım. Benden başka alay edecek adam bulamadınız mı diyerek dükkândan çıktı. Başka bir sarrafa gösterdi. Bu sefer sarraf:

— Beşbin lira veririm başka param yok dedi.

İhtiyar gene alay ettiklerini zannederek dükkândan çıktı. Başka bir sarrafa gösterdi. Bu adam musevi idi. Yumurtayı görerek gözleri parladı ve bir kasa parayı göstererek:

— Bunların hepsini veririm, dedi. İhtiyar bu sefer alay etmediklerini anlıyarak bir kasa parayı aldı ve evine döndü. Artık zengin olmuşlardı. Kuş her gün bir yumurta yumurtluyor ve yumurtayı sarrafa götürerek bir kasa altın alıyorlardı. İhtiyar adam zengin olduğu için hacca gidecekti. Karısını çağırarak:

— Karıcığım artık ben zengin oldum, hacca gideceğim. Sen de kuşun yumurtladığı yumurtayı musevi sarrafa götürürsün ve bir kasa altın alırsın dedi ve hazırlıklarını görerek yola çıktı.

Artık karısı bir yumurta götürerek bir kasa altın alıyordu. Fakat kadın sarrafa âşık olmuştu. Onu çıldırasiye seviyordu. Bir gün kadın sarrafı

evine davet etti. Bu sırada sarraf bir kitap okuyordu. Kitap şöyle yazıyordu: Dünyaya bir kuş gelecek, bu kuş her gün bir yumurta yumurtlıyacak. Bu yumurta pırlantadır. Bu kuşun başını yiyen padişah olur, yüreğini yiyenin başının altında her gece bir kese altın çıkar, diyordu. Sarraf bu kuşun bu kadında olduğunu anladı ve dediki:

— Sizin evde bir kuş var, okuşu kesip meze yaparsan gelirim. O akşam kadın kuşu kesip pişirdi. O sırada çocukları mektepden gelmişlerdi. Küçük çocuk:

— Anneciğim bu kuşun yüreğini bana ver ne olur?. Annesi:

— Pekiyi oğlum al. Oğlu:

— Ne olur anneciğim biraz etinden de bana ver. Annesi:

— Pekiyi oğlum sen de onu al. En büyük oğlu:

— Anne bana da başını ver dedi ve o da kuşun başını yedi.

Artık sarrafın geleceği vakit yaklaşıyordu. Anneleri çocuklarına hitaben:

— Haydi çocuklarım siz odanıza gidin dedi ve çocukların odasının kapısını kilitledi. Akşam üstü sarraf geldi ve kuşun yüreğile başının eksik olduğunu görerek:

— Bunun yüreğile başı ne oldu?

— Çocuklarım yedi.

— Çocuklarını kesersin, yürekle başı çıkarırsın, yarın gelirim dedi ve çıktı gitti. Talisiz çocuklar yandaki odadan bütün olan bitenleri işitmişlerdi ve annelerinin kendilerini keseceğini duyunca pençereden atlıyarak kaçtılar. Az gittiler, uz gittiler, dere tepe düz gittiler, en nihayet üç yol ağzına vardılar. Bu yolların hepsinin üstünde şöyle yazıyordu: Bu yollardan bir kişi gider. Fazla gidilirse, fazlası ölür tek kalır. Üç kardeş vedalaşarak biribirlerinden ayrıldılar ve herkes bir yola gitti.

En büyük çocuk az gitti, uz gitti, dere tepe düz gitti, karşısına kocaman bir meydanlık çıktı. Bu ülkenin padişahı ölmüş, herkes bu meydanlıkta toplanmış, bir kuş uçuracaklardı. Bu kuş kimin başına konarsa bu ülkenin padişahı o olacaktı. Çocuk bunları seyrederken kuşu uçurdular. Kuş döne döne çocuğun başına kondu. Herkes olmadı olmadı diyerek çocuğu oradan kovdular. Halbuki çocuk bir tahta perdenin arkasından bunlara bakıyordu. Kuşu uçurdular, gene çocuğun başına kondu, gene olmadı olmadı diyerek çocuğu iyice dövüp çok uzaklara götürüp attılar. Yeniden kuşu uçurdular, kuş kimsenin başına konmıyarak döne döne gittiğini gördüler,

ve arkasından koşmaya başladılar. Kuş gide gide dövdükleri çocuğun başına kondu. Bu sefer oldu diyerek çocuğu padişah ilân ettiler.

*
* *

Şimdi gelelim en küçük çocuğa. Zavallı çocuk az gitti, uz gitti, dere tepe düz gitti, bir köye vasıl oldu. Bir kahvecinin yanına giderek:

— Kahveci amca beni yanına çırak alır mısın?

— Ah evlâdım ben kendi yiyeceğimi çıkaramıyorum, sana nasıl para vereyim.

— Yok para istemem, boğaz tokluğuna çalışırım.

Kahveci güç halle peki diyebildi. Akşam üstü çocuğu kahvenin üstündeki odaya yatırarak evine gitti. Kahveci sabahleyin saat dokuzda dükkâna geldi, çocuk halâ uyuyordu. Çocuğu azarlıyarak uyandırdı:

— Sen aşağı inde ateşi yak. Ben de yatağı kaldırayım dedi. Çocuk ateşi yakmağa indi. Kahveci yatağı toplarken yastığın altında bir kese altın buldu ve söylenmeğe başladı: Ah kâfir ah bu kadar parası var da bir de yanımda karnını doyurmak istiyor. Sonra parayı alarak çocuğa gidip bir yatak, bir elbise, ayakkabı ve saire aldı ve dükkânını büyülttü. Ertesi günü yine yatakları toplarken bir kese altın buldu ve her gün çocuğun başının altından bir kese altın çıkmağa başladı. Artık kahveci eskiden dükkâna dokuzda geliyorken şimdi beşte gelmeğe başladı, fakat karısına hiç bir şey söylemedi. Çocuk da günden güne büyümeğe başlıyordu. Kahvecinin karısı bir gün kocasından habersiz saat üçte kalkarak kahveye gitti. Çocuğu uyandırarak döve döve: « Seni hınzır kâfir seni kocamı baştan çıkardın, eskiden dokuzda evden gittiği halde şimdi beşte gidiyor diyerek zavallıyı öyle bir dövdü ki yüzü gözü kan içinde kaldı ve dükkândan kovdu.

Kahveci dükkâna gelince dövünmeğe başladı ve karısına meseleyi anlattı. Tabiî pişman oldular amma iş işten geçmiş oldu.

Çocuk gide gide akşam oldu, karanlık bastı. Çocuk bir taşa başını koyarak derin bir uykuya daldı. Uyandığı vakit güneş çoktan doğmuştu. Bir de baktı ki başının altında bir kese altın. Bu altınları bulmuş zannederek alıp yoluna devam etti. Gide gide bir köye vasıl oldu. Orada bir ev kiraladı, artık başının altından hergün bir kese altın çıkıyordu. Çocuk git gide büyüyerek bir delikanlı oldu.

Bu ülkenin prensesi bir kitap okuyordu. Dünyaya bir kuş gelecek, kuşun başını yiyen padişah olacak, yüreğini yiyenin başının altından her gece bir kese altın çıkacak, diyordu. Prenses düşündü...... Eğer bu kuş dünyaya gelmiş ise yüreğin kimde olduğunu bulacağım dedi ve bir tellala şöyle bağırttı: Prensesle evlenmek isteyen bir kese altın getirerek evlenebilir. Çünkü o sırada hiç kimsede bir kese altın yoktu.

Delikanlı bunu duyunca bir kese altın alarak saraya gitti. Prenses bir rakı sofrası hazırlamıştı. Delikanlı ile biraz sohbetten sonra içmeğe başladılar. Fakat prenses su içiyordu. Delikanlı iyice serhoş olunca prenses yüzükoyun yere yatırdı ve arkasına sopalarla vurduttu. Zavallı delikanlı kusmaya başladı, kusarken yürek de beraber çıktı. Prenses yüreği alarak hemen yuttu ve adamlarına:

— Alın bunu Kafdağından aşağı atın, dedi.

Uşaklar delikanlıyı götürüp Kaf dağından aşağı attılar. Delikanlı gözlerini açınca şaşırdı. Çünkü yeryüzü kış olduğu halde burası yazdı. Her taraf yemişlerle dolu idi. Zaten karnı da çok acıkmıştı. Kalktı, bir armut koparıp yedi, fakat hayret, delikanlının kocaman bir boynuzu çıkmıştı. Bir daha yedi, bir boynuzu daha çıktı. Sonra elma ağacının yanına giderek bir elma koparıp yedi, boynuzunun biri düştü. Bir daha yedi, öbür boynuzu da düştü. Sonra gidip bir üzüm yedi, bu sefer eşek oldu. Bir elma yedi insan oldu. Delikanlı hah işte buldum diyerek, ağaç dallarından eşeklerin üstüne konulan iki taraflı bir sepet yaptı. Kendisi bir üzüm yiyerek eşek oldu ve küfenin altına girerek otlaya otlaya yer yüzüne vardı. Hemen bir çifte attı, sepeti yere düşürdü. Sonra ağzı ile sepetin içine doldurduğu elmadan bir tane yedi, insan oldu. Meyveleri alarak eski evine döndü. Hemen bir kuyumcuya giderek altından bir tepsi yaptırdı, tepsinin içine iki armut koydu, mevsim de kıştı. Bir adam çağırarak şöyle dedi:

Bunu alırsın, prensesin sarayının önüne giderek, vakitsiz armut, vakitsiz armut bir liraya diyerek bağırırsın dedi. Adam armutları alarak sarayın önüne gitti ve bağırmağa başladı:

— Vakitsiz armut bir liraya, vakitsiz armut bir liraya.... Prenses bunu duydu ve bir lira verdirerek armutları satın aldı. Prenses armutları yiyince koca koca iki boynuzu çıktı. Hemen doktorlar çağırarak boynuzları kestirdiler, fakat bu sefer daha büyümeğe başladı. Artık prenses odada dönemez oldu, nerde ise boynuzlar duvarları delecekti. Bir çok doktorlar geldiler, fakat hiç biri boynuzları düşüremedi

Bu sırada delikanlı bir Avrupalı doktor kıyafetine girerek saraya gitti. Prensesin boynuzlarını düşüreceğini söyledi ve kızı muayene ettikten sonra evine giderek bir elmayı küçük küçük kesti ve su ile karıştırdı, ilâç haline getirip prensese içirdi ve bir boynuzu düşürdü. Kral bu haberi duyunca çok sevindi ve öbür boynuzu da düşürmesi için yalvardı. Buna karşı doktor şöyle dedi: Ben Avrupadan bu kadar ilaç getirdim. Fakat kızınızı onbeş gün evimde muayene edersem öbür boynuzu da düşürürüm. Yalnız aklınıza bir şey gelmesin, evimin önüne bir tabur asker koyarsınız. Kral buna razı oldu ve bir tabur asker vererek kızını doktorun evine gönderdi. Bir

iki gün sonra doktor kıza bir elma veriyor ve boynuzunu düşürüyor, sonra bir üzüm veriyor, kız eşek oluyor ve eşeğin üstüne binerek askerlere:

—Köyde bir hasta kadın varmış, gidip ona bakayım da geleyim. Prenses uyuyor, sakın ben gelinceye kadar uyandırmayın diyerek oradan kaçıyor. Askerler akşama kadar bekliyorlar, ne gelen var ne giden, hemen kırala haber veriyorlar, kıral geliyor, evi arayorlar, hiç kimse yok. Kral hemen doktorun arkasından askerler gönderiyor, fakat doktoru bulamıyorlar.

Doktor kıyafetine giren delikanlı gide gide başka bir ülkeye varıyor, hemen orada bir dükkâna yiyecek almak için giriyor, fakat bakkal bu paranın burada geçmediğini ve sarrafa götürüp değiştirmesini söylüyor. Delikanlı sarrafa gidiyor ve parasını bozduruyor. Bir de bakıyor ki paranın üstünde kardeşi Ahmedin resmi. Hemen saraya giderek uşaklara:

— Gidin padişaha söyleyin, kardeşin Mehmet geldi deyin. Uşaklar padişaha söylüyorlar, padişah gelsin diyor. Fakat doktor eşekle yukarı çıkmak istiyor, uşaklar bırakmıyorlar ve padişaha haber veriyorlar, padişah: Kardeşinin delirdiğini sanıyor ve uşaklara:

— Bırakın gelsin, diyor.

Delikanlı eşeğin üstünde saraya giriyor. Hemen kardeşile sarmaş dolaş oluyorlar ve konuşmağa başlıyorlar. Padişah:

— Eee Mehmet söyle bakalım sen ne oldun?

— Ben bir eşek sahibi oldum, ya sen ne oldun?

— Görmüyor musun, ben padişah oldum.

— Senin padişahlığın kaç para eder. Bir eşek sahibi olamadın ya.

Padişah kardeşinin iyice delirdiğini zannederek uşaklara bir doktor çağırmalarını işaret etti. Mehmet:

— Eee mademki padişahsın şu eşeği insan yapabilir misin? Padişah:

— Kardeşim sen iyice deli olmuşsun, seni muayene ettireyim.

— Hiç bile ben deli değilim. Ben bu eşeği kız yaparım diyerek eşeğin ağzına bir elma verdi. Eşek ayın on dördü gibi bir prenses oldu.

Delikanlı bütün başından geçenleri kardeşine anlattı ve kıza dönerek:

— Söyle bakalım, ya benimle gelirsin, memleketimde evleniriz, yahut seni ebediyyen eşek yaparım. Prenses evlenmeğe razı oldu. Padişah kardeşine bir tabur asker vererek kendi köylerine gönderdi. Delikanlı ile kız memleketlerine gelince annesinin yaptığı fenalıktan dolayı ağlıya ağlıya gözlerinin kör olduğunu, babasının da annesini bıraktığını ve dilencilik yaptığını gördü. Annesine bir ev vererek onbeş altın maaş bağladı ve bir daha anneleri olmadığını ve annelikten terkettiğini söyledi. Babasını yanına aldı ve prensesle evlenerek ölene kadar mesut yaşadılar.

Mehmet Karaca

 BELÇİKA TIBBÎ FOLKLORU

Yazan: Prof. Dr. Tricot-Royer
Anvers - Belçika

III

TENEFFÜZ CİHAZI

NEZLELER

Azizler:

André — Léeğe, kilise, saat on birdeki dua.
Catharine — Sainte Catherine Dombeech (tomurcaklı burun, burun iltihabı)
Clément — Barchon (boğulmakla nefes kesilmesi için dahi) Eppeghem (müziç öksürük ve grip)
Jean-Baptiste — Baelen - sur - vesdre; Clermont - sur - Berwinne.
Philomène — Tubize (öksürük).
Quintin — Couvin; Louvain; mons (müzhç öksürük)

* * *

Halk tedavisi, boğmaca için de aynıdır.

Terden sonra soğuk algınlığından korunmak için göğüs üzerinde, ter teşekkül ettikce onu emen bir kurbağa koymak.

BOĞMACA

Azizler:

André — Cerexhe Heuseux; Hodimont; Saint - André - Lez - Delhem; bu üç kilisede, istek üzerine su takdis edilir. Liége, Fr. Mineurs kilisesi.
Bavon — Bouchout - les - Anvers, mukaddes su. Mendonck; wilryck, mukaddes beyaz şarab.
Blaise — Jette - Saint - Pierre; peygamberin bir koluna dua edilir.
Corneille — Lierre, Dominicain kilisesi.
Halin — Stavelot, Copucins kilisesi.
Hillon — Gits; İseghem; buradan mukaddes yağ.
Jean — Bruges; St. Jean hastanesi, mukaddes su; Courtrai, mezarlık kilisesi.
Marguerite — Baerdeghem, mukaddes su.
Marie — Dadizeele, N. D. de Dadizeele kilisesi, N. D. de Lombeech, Lombeeck mukaddes beyaz şarap; Neufville.
Paul de la Croix — Ophem-Wesembeek, Assomptioniste lerde mukaddes su ve hastanın başına dua.

Pierre — Gette-Saint-Pierre, Saint Pierre au coq, mukaddes su ve dua.
Quentin — Louvain, Saint Quentin kilisesi, mukaddes su ve Sait-Jean a göre incil.
Quirin — Courtrai, béguinoge.
Remi — Beersel.
Theobald veya Thibaud — Chiny, Hodister; Huy; Laroche; Tirlemont (Saint Thibaut öksürüğü); Turhout.

*
* *

Burada en garip yakılar tavsiye adilmiştir. Fakat yeşil sabunla örtülü gül renkli kâğıt bilhassa iyidir. Çocuğa meşrubat olarak bir eşeğin su içtiği kabdan su virmak iyidir. Kısrak südü vermek. Pancar suyuna konulmuş sümüklü böcek şurubu verilir. Yatağının yanınıa, katran konur. Gündüzün elbisesi değiştirilir.

RİE HASTALIKLARI, VEREM

Azizler:

Croix — Liége Sainte-Croix kilisesi.
Hymelin — Vissenaeken.
Gabriel — Ophem-Wesembeeck, Assomptioniste ler, medalyon koymak.
Lucie — Anvers, Saint-Paul kilisesi, kırmızı ip.
Marie — Berlaere, N. D. de la Rue Verte kilisesi, kırmızı ip burada takdis edilir; Berlaere - Donck, N. D. de Berlaere (hemoptisie) kırmızı ip hediye edilir. Deux-Acren, N. D. de Deux Acren, kanayan Meryem ana.
Saint-Sang — Bruges, Saint-Sang kilisesi, Hoogs traeten, götürülecek kırmızı iplik.
Wivine — Bilhassa plorezi için.

*
* *

İlk seven papas tavsiye ediyor:

Gökse, köpek yağı sürmek; bu hayvan terlemediğinden, bu usul, gece terlerine karşı çok iyidir.

Saint-Jean ateşinden veya Noel odunundan gelen külden suya koyup içmek, Sadrı kedi derisi ile, taze domuz bağırsağı ile, yılan derisi ile örtmek; göğüse ayının maddei gaitası veya mezarlık toprağı koymak; ezilmiş menekşe yakısı, şairane bir renk benzerliğinden dolayı tesir eder. Ayının riesi ile kaynamış şekerli su içmek (opotherapie); bir patatese bir delik açmak, içine bir parça ud ağacı koymak kaynatmak ve yemek.

Umumiyetle rie hastalıkları için Pulmonaria officinalis kullanılır. Bunun yapraklarında, rie nodüilerini taklid eden lekeler mevcuttur.

Plörezi, verveine (herbe pleurétique) bir çavdar samanı, prasa ve et maddei gaitası ile beyaz şarabdan yapılmış yakılara itaat eder.

GİHAZ DEVRAN

KALB

Azizler :

Dominique — Sweveghem, haciler iki (couques) getirirler, bunlardan bir tanesi hediye olarak bırakılır, digeri takdis edilerek hastaya götürülür. Aynı zamanda çamaşır ve bir kalb hastası tarafından taşınacak olan iplikler takdis edilir.

Machute — Wanneghem-Lede - seremoni, Sweveghem dekinin aynıdır. Wulverthem; Zwyndrecht Servulus; Bruges; Wervicq.

EVİYE

a) **Varis**

Barbe — Nivelles, kilise varisler için menba.

b) **Basur memeleri**

(Cihazı hazme bakınız)

2) **Gangren**

Aldegonde — Mespelaer.

d) **Nezifler**

Lucie — Anvers, St. Paul klisesi, kırmızı ipek iplik; Heyndonck, kırmızı iplik; Hilleghem, kırmızı iplik; Lierre, kırmızı iplik Momalle; Mortroux, Sainte Lucie çeşmesi; Schilde; Schendelbeke; Stavelot, Parfondry kilisesi; vertryck.

Hazreti İsanın kanı : Bois Seigneur Isaac, bütün nezifler; Bruges, Saint-Sang kilisesi, kırmızı iplikler. Hoogstraeten, k... iplikler; Rumpset, Vosberg kilisesi.

Marie — Berlaere N. D. du Chemin Vert, kilise, kırmızı ipek: Deux Acren, N. D. d'Acrène; Sampot, Hammeken kilisesi, N. D. de la petite Digue.

Les trois Soeurs — Louvain, Saint-Quentin arkasındaki kilise.

2) YARA VE KARHALAR

Hilaire — Huy (bilhassa sak karhaları için)

Lambert — Emines, kilise ve çeşme.

Quentin — Lennick St. Quentin; Louvain; Ellignies, Grandrieux, Peruwelz Quaregnon; Tournai; Wodecq. Bu Azize, her türlü karhalar için dua edilir. Bu yerlerin ekserisinde, hasta uzvun şeklini taklid eden ve yulaf ile dolu olan bir torba hediye edilir.

KAN

a) **Anemiler, kloroz, hâsif insanlar**

Croix — Destelbergen

Berthilde — Brusthem, banyo için suyu kullanılan çeşme; Rosmeer, azizenin kilisesi.

Eutropie — Ryckel.

Geneviève — Gran-Jamin; Oplinter, Sainte-Viveborne namındaki menba. Zepperen hastanın yıkanmak için ve içmek üzere kullandığı menba.

Marie — Berlaere - yeşil yol kilisesi.

Saint-Sauveur — Cercken.

b) **Hidropizi**

Blaise — Bu aziz hidropizili hastaların hususi müdafiidir.

Fursy — Bellefontaine, menba;

Jean-Baptiste — Sainte Croix (bilhassa hidrosefali için).

N. D. de Chièvres — Büyük heykeli, bu şehirin büyük meydanında bulunmaktadır.

Quentin — Lennick-St. Quentin; habenli kadın şeklinde dikilmiş torbalara konmuş tohum verilir. Louvain, hususi bir şekilde toplanmış tohum hediye edilir.

Rogenufle — İncourt, hidropistiklerin menbaı.

* * *

Halk tedavileri:

Nezif vakasında, kanayan yere örümcek ağı yapıştırmak; gül goncası, Herbe-à-Robert gibi kırmızı çiçeklerden yapılmış yakıların tatbiki; üç muhtelif cins ottan yapılmış yakı; bir de, ölülerin kemikleri üzerinde çıkan ottan alınır, kuru bir beze konur ve kanayan yere tatbik edilir. Mukabil taraftaki halka parmağı bir bağ ile sıkmak da iyi netice verir.

Eğer burun kanaması mevzubahs ise bir kolu havaya kaldırmak tavsiye edilir; sırt ile gömlek arasına soğuk bir anahtar konur. Dil üstüne gül rengi bir kâğıt konur. Aynı zamanda burun delikleri, ısırgan otu ile doldurulur.

Bu muhtelif usullerle beraber dahili müdavat da kullanılır. Kırmızı çiçek çayı içmek, kan içmek gibi bir hémoptysie veya bir hematèmèse mevzubahs olursa hastadan alınan kan ve tereyağı ile domuz eti kızartılır ve hastaya yedirilir. Hasta yere salip şeklinde iki ceninden de konulabilir. Saint-Sang medalyonu taşımak ve hususi dualar okumak. Bunlardan biri şöyledir: Kuduste üç kadın vardı. Biri: Kan akıdıldı dedi. Diğeri «belki» diye cevap verdi. Üçüncüsü ise, yılan söyledin dedi.

Hidropizi için halk tababeti az çok müdrir olan her içkiyi tavsiye eder. Bunlara keçi tüyü yakıları ve prasa yakıları teşrik edilir. Hasta kısma masaj yapmak ve bunun için de kabuklarından çıkarılmış sümüklü böcek melhemi kullanmak iyidir. Chandeleur bayramında mum ziyasında rengi solan hastaların inzarı vahimdir.

HAREKET CİHAZI

KEMİKLER, ADALÂT VE MAFSALLAR

Romatizma, Gut, Kramplar, Felcler, Raşitizm, yürümeleri veya neşvünemaları gerilemiş çocuklar

Halk bütün bu hastalıkları aynı nam altında toplar ve bundan dolayı da dua edilen Azizlerin ekserisi bütün bu hastalıklara şifa verir.

Azizler :

Aldegonde — Lweverzele (felcler).
Amand — Grimberghe (raşitizm); Hoelede (felcler); Stockroy (felcler, gut, romatizma) yere demir bir halka geçirilir ve hasta bunun içinden geçer Strombeeck (raşitizm).
Anne — Renaix (felcler).
Bernard — Lambermont (kramplar).
Blaise — Cortenberg (gut) mukaddes su
Corneille — Huldenberg (gut) La Chapelle; Grammont au vieux-Mont; Que - nast (Wesbecq).
Christophe — Bouillon (lombago, raşitizm).
Dodon — Lobbes (lumbago, romatizma) hasta yanlış olarak azizin mezar taşı zannettiği bir taşa arkasını sürter.
Fiacre — Gand-Akkerghem (raşitizm); Quenast Wisbeck (raşitizm).
Firmin — Richelle (lumbago, romatizma, raşitizm) hasta, arkasını azizin ayak parmağına sürter.
Fursy — Bellefontaine; çeşme (felcler).
Ermelinde — Lovenjoul, çeşme; Meldert menba (kol ağrıları).
Gote — Romseeve Pousset (gut, romatizma).

EFLÂNİDE HALK KIYAFETLERİ, RAKISKRI, TÜRKÜLERİ HAKKINDA KISA NOTLAR

Kıyafetler :

1 — Kadın kıyafetleri.

Düz entari, belde şal veya şal taklidi kuşak, peştemal, başta kısa fes, çeki denilen yazma sarık, bunun üstünde çenber denilen ve kadınların kendileri tarafından dokunan fitilli bir baş örtüsü. Ayakta yemeni.

2 — Genç kız kıyafeti.

Bu da aynı olup fes kalıplı ve dar muhitli ve yüksektir. Giyilirken sağa veya sola yatık durur, üstünde çeki denilen sarık yoktur ki kızlıkları bununla belli olur.

3 — Erkek kıyafetleri.

Şalvar, üstünde yünden örülmüş kuşak, çift önlü ve pamuklu mintan, üstüne ceket veya palto.

4 — Delikanlı kıyafeti.

Bu da aynı olup şalvar yerine zıpka taklidi pantalon.

5 — Çocuk kıyafetleri.

Orijinal çocuk kıyafetleri yoktur.

Hadelin — Franchimont, çeşme (romatizma, raşitizm).

Halin — Heusy, Paskalyadan evvelki cuma günü dua edilecek; Stavelot, kilise (tortikoli) Visé (lumbago ve raşitizm) bu aziz ile evvelki arasında her halde müşabehet vardır.

Hilaire — Amegys; Hematinne (romatizma ve felcler) Matagne - la-Petite (romatizma, felcler).

Idesbald — Bruges, Poterie kilisesi (romatizma ve gut).

Jean-Baptiste — Glabais (raşitizm).

Lambert — Denderwindeke (felcler, tam mefluc demektir) kilise, üç kere sağdan sola ve üç kere soldan sağa kilisenin etrafı dolaşılır. Menbadan su çekilir ve hastanın yemeğine karıştırılmak üzere götürülür. Emines; Serinchamps (romatizma).

Léger — Avel et Auffe, çeşme (raşitik çocuklar).

Léonard — Saint Léonard (raşitizm, lumbago, Belçikalı ismi Lenaert olup or bee nahiyei katniyeyi gösterir; Peuthy (raşitizm; orada oturanlara «yumuşak bacak» denir. Huysinghen, kilisede demir eşyayı ihtiva eden bir sandık bulunur. Bunların arasında hasta uzva en çok benzeyeni seçilir ve elde tutularak dua edilir; Aertselaer.

—Arkası gelecek sayıda—

Terceme eden : Dr. METİNE BELGER

Sporatif oyunlar :

Bu oyunlar kadınlara mahsus olmak üzere yüzükden ibaret olup kış geceleri yapılır ve şarkılı, türkülü, taşlamalı bir oyundur. Eekeklere mahsus oyunlar kış geceleri yapılan yüzük oyunlarile, düğün ve bayramlara münhasır. Koşu ve güreş vardır. Bu oyunlardan gayrisi hususî bir inkişaf göstermiş değildir.

Rakıslar :

Kış eğlencelerine, millî ve dinî bayramlara ve düğünlere mahsus rakıslar Eflani havalisinde hususî ve geniş yer tutarlar. Kamunun sınır komşusu nahiyelerden gelmiş oyunlardan başka kendisine mahsus oyunlar da vardır. Ancak bunların ayırt edilmesi uzun müddet tetkik ile mümkündür. Biz burada gördüğümüz oyunları toplu olarak yazıyoruz. Bu oyunların hepsi kaval, davul, zurna, saz, kemane, kırnata (klarnet) ile çalınır. Ekserisi güfteli oyunlardır. Bunları ekseriya iki kişi karşılıklı oynar, bunlardan birisi kadın da olabilir. Düğünlerde ise munhasıran kadınlarda oynarlar. Bu taktirde oyun güfteleri düğüne gelen ve bilenler tarafından toplu bir halde söylenir. Bu esnada def ve buna benzer alet çalanlarda iştirak eder, erkeklerden tesbit edebildiğimiz, oyuncuların adlarını yazıyoruz :

Eflani	karataş	köyünden	davulcu Ahmet.
»	»	»	İlyas
»	Tabaklar	»	Bakkal Abdullah
»	Çalışlar	»	Berber Abdullah

Tesbit edilebilen oyunlar da şunlardar :

A — Genç Osmam (güfteli)
B — Aman ben yandım (»)
C — Damdan çıktı (»)
Ç — Sarı yıldız (»)
D — Açkapıyı (»)
E — Mis pamuğu (»)
F — Koşma (güftesiz)
İ — Anadolu çifte tellisi (güfteli)

Not : Güftetelli rakıslar güftelerinin başlarına göre isim almışlardır.

Türküler :

Oyun havalarının güftelerile tarlalarda ve kış gecesi eğlencelerinde söylenen mani ve bozlaklardan ibarettir. Eflanide bizzat türkü düzen birisine raslamadık. Ağızdan ağıza gelen bu türküleri biz şu şahıslardan aldık.

Kahveci Rıza çavuş
Davulcu Ahmet
Karataştan Mustafa

Aldığımız türkülerin birer kıt'alarını yazıyoruz. Bunlar aynı zamanda oyun havalarıdır :

A — Aman ben yandım :

Aşağıda Bağdat güzellerin yeridir
Acem şalı ak göbeğin gülüdür

B — **Damdan çıktı bir kuzu :**

Damdan çıktı bir kuzu
Kıvrım kıvrım boynuzu
El malını bilmez mi
Yanakları kırmızı

C — Sarı yızdız :

(Ah) Yıldız doğdu tepeden
Şevki vurdu pençereden
Kavlim vardı dün geceden
Yıldız sarı marı yıldız

D — **Açkapıyı :**

Tirede çorap geysene
Bize doğru gelsene
Kız ben sana tutkunum
Gözlerimden bilsene
Aman oğlan yanıyon oğlan
Sözlerine kanıyon oğlan

E — **Mis pamuğu :**

Evli misin bekâr mısın bileyim
Aç koynunu sevgili yavrum gireyim
Aman gadunun (kadının) mis pamuğum
Uyuyamı kaldın göz yanuğum

F — **Anadolu çifte tellisi :**

Çifte telli
İnce belli
Bir yâr sevdim
O da taralelli
(Ah Ah) Çifte telli

Vâhit Topçugil

Not :

1 Program halinde neşrettiğimiz bu notlar bu yazı münderecatının birinci kısmıdır. İkinci kısımda yerli sanatlardan, üçüncü kısımda âdet ve inançlardan bahsedilecektir.

2 Bu tetkiklerde Eflâni kamunbayı Fikret Köysürenin çok yardımlarını gördük, kendilerine teşekkür ederim.